

KONTRA Miklós

Hogyan válasszunk le ötmillió magyart a nemzet testéről?¹

Kamarás Istvánnak

A *nyelvi tervezés* kifejezés angol elődjét, a *language planninget* 1958-ban indította útjára az amerikai Einar Haugen (1959, 1987). Akkori meghatározása szerint a nyelvtervezés „olyan tevékenység, amely normatív helyesírás, nyelvtan és szótár kidolgozásával segíti egy nem homogén beszélőközösség író és beszélő tagjainak nyelvhasználatát”. Mások később módosították a definíciót, Rubin például így ír: „Szándékos nyelvi változtatás: a nyelvi kód vagy a beszéd külön-külön vagy együttes megváltoztatása olyan szervezetek által, amelyeket ebből a célból hoztak létre, vagy amelyeknek erre jogosítványuk van.” (Rubin és Jernudd szerk. 1971.)

Lényegesen többről s alkalmasint másról is van tehát szó, mint amire a *nyelvművelés* hallatán gondol a magyar ember. Amint Haugen (1987:627) írja, a nyelvtervezés változatos tevékenységi formáiba éppúgy beleillik egyetlen új szó használatának javaslása, mint egy teljesen új nyelv bevezetésének proponálása. A nyelvtervezés leírásában meg szokták különböztetni a *státustervezést* és a *korpusztervezést*. Az előbbi a társadalmi cselekedeteknek, az utóbbi magának a nyelvnek a tervezését jelenti. Egyszerű magyar példával illusztrálva: amikor a Belügyminisztériumban úgy döntöttek, hogy 1990. január 1-jétől a *cigánybűnözés* rendőri szakkifejezést nem használják tovább (*Magyar Nemzet*, 1989.

¹ Ez az írás a *New Language Planning Newsletter* (Central Institute of Indian Languages, Mysore, India) számára 1992 szeptemberében készített „Language Planning in Hungary: An Overview” című cikkem módosított, magyar nyelvű változata.

december 22. 10.), akkor kodifikálták a magyar rendőrök nyelvhasználatának egy szókinszbeli megváltoztatását, vagyis korpusztervezés történt. A terv megvalósítása (s egyben a megkülönböztető rendőrségi statisztikai nyilvántartás megszüntetése) azonban már a státustervezés körébe tartozik.

A következőkben zömmel a korpusztervezéssel kapcsolatos megjegyzéseket fogok tenni, de időnként kitérek a státustervezésre is.

A MAGYARUL BESZÉLŐK

Trianon után az egykor többnemzetiségű és többnyelvű Magyarország nyelvi szempontból igen homogénné vált. Nemzeti kisebbségeink közé tartoztak a németek, horvátok, szlovákok, románok, szerbek és szlovénok. A nem magyar ajkú lakossághoz tartoznak még a cigányok, akiket hivatalosan *etnikai kisebbségnek* neveznek, szemben a *nemzeti kisebbségekkel*. Ezt a különbségtételt a régóta vajdó s 1992 őszén talán a magyar parlament elé kerülő kisebbségvédelmi törvénytervezet remélhetőleg meg fogja szüntetni.

Az 1990-es népszámlálás előzetes adatai szerint (*1990. évi népszámlálás*, 11.) a magyar falvakban, ahol a nemzetiségi kisebbségeknek körülbelül háromnegyede lakik, mintegy 71 ezer német, 25 ezer jugoszláv (horvát, szerb és szlovén), 25 ezer szlovák és 10 ezer román él. A cigányok száma az ország lakosságának körülbelül 4 százalékát teszi ki.² A magyarországi cigányok egy része magyar egynyelvű beszélő; más részüket (mintegy 100 ezer ember) cigány anyanyelvű; egy harmadik csoport pedig beás cigány, akik a román nyelvjárási változatát beszélik (számuk körülbelül 30 ezerre tehető).

Magyarországon a közigazgatás és az oktatás hivatalos nyelve a magyar. A kisebbségi nyelvek használata, ahol ez egyáltalán megfigyelhető, a családi otthonokra vagy barátok egymás közti beszélgetéseire korlátozódik. Az önkormányzatok szóbeli ügyintézésében a települések közel felében használják a faluban élő nemzeti kisebbségek nyelvét, az írásbeli ügyintézésből azonban ezek a nyelvek kiszorultak (Radó 1992:139).

² Lásd Réger Zita (1995) becslését. A Központi Statisztikai Hivatal 1992-ben kiadott *1990. évi népszámlálás. Magyarország nemzetiségi adatai megyénként* című füzetében a nemzetiségi megoszlást mutató táblázat (43.) szerint a cigányok az összlakosság 1,4 százalékát teszik ki.

A magyar anyanyelvűeknek körülbelül egyharmada Magyarországon kívül él. Hozzávetőleg kétmillióra tehető a romániai magyarság száma, 600 ezerre a szlovákiaié, több százezren élnek magyarok Kárpátalján és a Vajdaságban, több tízezren Szlovéniában, Horvátországban és Ausztriában, és jelentős a Nyugat-Európában, Dél- és Észak-Amerikában, valamint Ausztráliában élő magyarok száma.

MAGYAR NYELVMŰVELÉS

Hazánkban a magyar nemzeti függetlenség és a („helyes”) magyar nyelvhasználat kérdései évszázadok óta eltéphetetlenül összekapcsolódnak. A Magyar Tudományos Akadémia vagy az 1872 óta megjelenő *Nyelvőr* közismert szerepeket töltenek be a nyelvhasználatnak bizonyos elvárások szerinti alakításában.

A világ számos részén „az utóbbi időkben a társadalmi és a nyelvi tervezés karöltve nyilvánul meg” (Haugen 1987:627). Magyarországon a második világháború után a kommunisták társadalmat homogenizáló aktusait a nyelvi egységesülést hirdető nyelvművelés is kísérte.³

Az angolszász nyelvészeti hagyományban a *deskriptív* és a *preskriptív* nyelvészet két külön, egymással szemben álló dolog. Amint egy híres brit leíró nyelvész, Sidney Greenbaum mondja: „A preskriptív nyelvtanokat lenézik, és íróikat kinevetik.” (Greenbaum 1986:190.) Magyarországon más hagyomány él. Nálunk a nyelvésztől általában elvárják, hogy nyelvművelő, tanácsadó, sőt szabályalkotó szerepet is játsszon. A magyar közvélemény a nyelvművelőket általában nagyra becsüli, és fogalma sincs arról, hogy mit csinálhat az a nyelvész, aki nem nyelvet művel. Az idősebb nyelvészgeneráció tagjai általában ma sem értik, ha egy fiatalabb kollégájuk értékeléstől mentes, csupán a tényeket leíró megállapítást tesz.⁴

³ Lásd például Tolcsvai Nagy Gábor véleményét: „A nyelvművelés és az alapjául szolgáló elmélet minden bizonnyal önkéntelenül, jóindulatúan idomult az elmúlt évtizedek társadalomszemléletéhez: egységesíteni akart a valós szociológiai és lélektani háttér elhanyagolásával, s fölülről akarta megmondani, hogyan kell beszélni.” (Tolcsvai 1989b:100.)

⁴ A magyar nyelvészek megosztottsága e tekintetben nem új keletű dolog. Deme László egy visszaemlékezésében Laziczius Gyulával kapcsolatban például ezt írja: „Amit pedig a kiejtési norma kérdésében vallott – az egyszerű statisztikai átlag elvét az elérendő eszménnyel szemben –, azzal egyenest szembe kényszerültem szállni.” (Deme 1991b:13.)

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA MINT TÖRVÉNYHOZÓ ÉS TANÁCSADÓ SZERV

A magyar nyelv ápolására létrehozott Magyar Tudományos Akadémia szerepe a nyelvi törvényhozóé, időnként a nyelvi tanácsadóé. Az Akadémia égisze alatt számos helyesírási szabályzat és szótár jelent meg. 1949-ben – harmincnél több kutatóintézet mellett – az MTA létrehozta Nyelvtudományi Intézetét, ahol leíró és nyelvművelő (preskriptív) nyelvészek dolgoznak egy fedél alatt.

A leíró nyelvészek elkészítették a hétközetes értelmező szótárt (1959–62) és a kétközetes kézisótárt (1972), az akadémiai leíró nyelvtant (1961–62), a magyar nyelvatlaszt, egy szinonimaszótárt, egy gyakorisági szótárt és más alapvető kézikönyveket. A nyelvművelők gazdag publikációs tevékenységének csúcspontját a 2500 nyomtatott lapot meghaladó terjedelmű *Nyelvművelő kézikönyv* kötetei jelentik (1980–85).

A szótárak, a nyelvtanok, a kézikönyvek bizonyos fókig mind nyelvi törvénykönyvek. A tanárok, szerkesztők és nyomdászok számára kötelező az akadémiai szabályok betartása, de magára valamit adó értelmiségi is így gondolkozik – néhány kivételtől eltekintve. A legtöbb konfliktus nyelvi törvényhozó és nyelvhasználó között valószínűleg a helyesírás miatt tör ki. Egy-egy újabb szabály „hatályossá válása” dühödt reakciókat szokott kiváltani a közvélemény részéről. A szabályok mellett csupán az a néhány nyelvész áll ki, ha kiáll,⁵ aki írja őket.

Az MTA Nyelvtudományi Intézetének egyik osztálya, amit eufemisztikusan (?) *Mai magyar nyelvi osztálynak* hívnak, nyelvművelő tevékenységet folytat. A nyomtatott és az elektronikus sajtóban terjesztett nyelvművelő írások, műsorok készítésén túl ennek az osztálynak a tagjai látják el a nyelvművelő közönségszolgálatot, ami hetente több száz nyelvi tárgyú telefonhívás és levél megválaszolását jelenti. Az osztály egy másik feladata a Magyar Népköztársaság, majd a Magyar Köztársaság polgárainak keresztnelével kapcsolatos. Számomra nem épp kristálytisza okok következtében létezik Magyarországon egy *Magyar utónévkönyv*, amelynek jogi ereje van. Magyarországi gyermek csak olyan keresztnévet/utónévet kaphat, ami ebben a könyvben

⁵ Nem mindig áll ki. Például Nádasdy Ádám kitűnő esszéjére (1990, *A helyesírási ló*) az elmúlt két év alatt az érvényben lévő akadémiai helyesírási szabályzat egyetlen alkotója sem reagált.

szerepel. Más nevet magyar gyermek csak akkor kaphat, ha a szülei kérvényezte nevet a Nyelvtudományi Intézet említett osztálya elfogadhatónak ítéli.

A MAGYAR NYELVMŰVELÉS ALAPELVEI 1945 UTÁN

A világháborút megelőző időszakkal szemben 1945 után „a hibakereső nyelvművelést tendenciájában fölváltotta az ismeretterjesztő nyelvművelés... bár a hibakeresés, a hibajavítás ma is alighanem többségben van” (Tolcsvai Nagy 1989b:97). Ezt az ismeretterjesztő nyelvművelést nevezte Lőrincze Lajos *emberközponitú nyelvművelésnek*.

Tolcsvai Nagy Gábor alapvetően korrekt elemzése szerint az akadémiai nyelvművelés „egyetlen, egységesnek tudott nyelvváltozat írott és beszélt formáját tartja minden magyar anyanyelvű számára követendő mintának. Ez az az irodalmi és köznyelv, amely elsősorban nyelvjárások fölöttiségével, azoktól való függetlenségével és műveltségével tűnik ki a többi közül.” (Uo. 96.)

A magyarországi nyelvhelyességi döntéseknek Tolcsvai három rétegét különíti el:

1. A társadalmi rétegződéstől függetlenül érvényesülő, általánosan kötelező magyar nyelvtani sajátságok, például a tárgyas és az alanyi ragozás fölcserélhetetlensége.

2. A társadalmi rétegekhez, régiókhöz és műfajokhoz kötött, tehát nem mindenhol s mindig kötelező nyelvi sajátságok, ilyen például a nyelvészeti (purista) érvekkel támadható suksükölés vagy szukszükölés: a *-t* végű ígék felszólító alakjának kijelentőként való használata.

3. Azok a nyelvi variációk, amelyek csupán társadalmi, hierarchikus alapon (tehát nem nyelvészeti érvek alapján) nevezetnek helyesnek vagy helytelennek. Idetartozik például az ikes ígék használatának kérdése.

HATÉKONY-E A MAGYAR NYELVMŰVELÉS?

A magyarországi nyelvhasználó az akadémiai szabályzatok, könyvek és szótárak mellett a rádióban, televízióban és a sajtóban szereplő nyelvművelőktől is kap nyelvi tanácsot. Az iskolások anyanyelvi vetélkedőkön vesznek részt; a diákok és a felnőttek olyan mozgalmakba kapcsolódnak be, mint a néhány éve útjára indított *Szépen magyarul, szépen emberül!*

Ugyanakkor számos értelmiségi, de nem értelmiségi is úgy vélekedik, hogy a magyar nyelv egyre romlik. Fölöslegesnek mondott angol szavak szennyezik nyelvünk tisztaságát, az emberek rosszul használják az ikes igéket, trágárok, slendriánul artikulálnak, nem tartják be az elemi megszólítási szabályokat stb. Az ilyen vélekedések nyelvészeti naivitást és tudatlanságot tükröznek.

Olyan országban, ahol a hivatalos nyelvművelést az állam jelentős mértékben támogatja, s ahol a nyelvművelők számottevő társadalmi megbecsülésnek örvendenek, a hatékonyság kérdésének firtatása aligha érdektelen. Időnként maguk a nyelvművelők is felteszik a kérdést, és zömmel pozitívan meg is válaszolják: tíz évvel ezelőtt a nyelvművelők által helytelenített X szót gyakran használták az emberek, ma viszont a helyette ajánlott Y szó hallható gyakran.

A Magyar Nemzeti Szociolingvisztikai Vizsgálat⁶ kutatói a nyelvművelés hatékonyságát ennél megbízhatóbb módszerrel is meg tudják vizsgálni. A magyarországi felnőtt lakosságot nem, életkor, iskolázottság és lakóhely típusa szerint reprezentáló 850 fős mintától a kutatók nemcsak fontos nyelvi adatokat vettek föl, hanem nyelvi szokásaikra is rákérdeztek, így többek között arra is, hogy milyen gyakran nézik a tévé, hallgatják a rádió nyelvművelő műsorait, vagy olvassák az újságok ilyen tárgyú cikkeit. Horváth Veronika azt állapította meg, hogy a „nyelvművelő javak fogyasztása” szükséges, de nem elégséges feltétele a sztenderd nyelvi formák használatának és/vagy felismerésének (Horváth 1989). Azon adatközlőknek, akik saját bevallásuk szerint nem hallgatják a rádió nyelvművelő műsorait, csupán 24 százaléka használta és ismerte fel a *-ban* és *-ba* ragok sztenderd alakját, míg azoknak, akik a nyelvművelő műsorok valamilyen fokú rendszeres hallgatásáról számoltak be, közel a fele használta és ismerte fel e ragok sztenderd alakját. Ily módon – következtet Horváth – az megjósolható, hogy „a nyelvművelési javakat nem fogyasztók” a nem sztenderd nyelvi alakokat használják és/vagy fogadják el, de azt nem lehet megjósolni, hogy az ilyen javakat fogyasztó emberek használják és/vagy felismerik a sztenderd alakokat.

⁶ Leírását lásd például *Budapesti élőnyelvi kutatások* c. cikkemben (Kontra 1990a). Vö. még Kontra–Váradi 1991.

MIÉRT ALACSONY HATÉKONYSÁGÚ?

Más kritikusok mellett Tolcsvai is azt állítja, hogy a magyar nyelv művelés a diagnózis nélküli terápiához hasonlít. A *nyelvi helyesség* vagy *helytelenség* kérdéseit nem szociolingvisztikailag megalapozott vizsgálatok alapján, hanem a nyelv művelők kétes értékű nyelvérzéke és ad hoc módon tallózott „adatai” alapján döntenek el. Demével szólva: nem a tények, hanem az *elérendő eszmények*⁷ vezérlik őket. Rendkívül nehéz dolga lenne annak, akinek szabatosan meg kellene fogalmaznia, hogy a nyelv művelők „adatai”, így a *Nyelv művelő kézikönyv* adatai is, valójában milyen forrás(ok)ból származnak.

Az adatok tisztázatlansága mellett az alacsony hatékonyságnak minden bizonnyal oka az a gyakorlat is, amiről Tolcsvai így ír: „Az elmúlt évtizedek nyelv művelő gyakorlata ugyanis – miközben a nyelvhelyesség társadalmi vonatkozásait nem tisztázta – a nyelvi formát minden különbségtétel nélkül tanította, terjesztette a határon belüli tízmillió magyar között.” (Tolcsvai Nagy 1989b:99.) A nyelvhelyességi tanácsok a beszélők társadalmi státusára, a kommunikációs helyzetre, a beszélők szándékaira stb. nincsenek tekintettel. Az idevágó nemzetközi és hazai nyelvészeti kutatási eredmények a magyar nyelv művelés filozófiáját és gyakorlatát mindmáig érintetlenül hagyták.

STÁTUSTERVEZÉSI TEENDŐK

A magyar nyelvi tervezésben a teendőknek legalább két olyan bokra van, amelyek jelentősége meghaladja a „szent hagyományú” nyelv művelését. Ezek fontosságáról azonban jószerivel senki sincs meggyőződve. Az egyik probléma a magyarországi lakosság 4 százalékát kitevő cigánysággal kapcsolatos, a másik a határokon túl élő milliósokkal.

Az e tekintetben is szakértő Csalog Zsolt szerint a magyar cigányság helyzete „sok mindenben hasonló az amerikai feketék helyzetéhez. Csak rosszabb, jóval rosszabb.” (Csalog 1991.) A diszkrimináció részben nyelvi jellegű: a cigány gyermek egynyelvű magyar iskolába kénytelen járni, függetlenül attól, hogy beszél-e magyarul. Az anyanyelvi iskoláztatás alapvetően *nyelvi emberi jog* kellene legyen, az ENSZ szakértői

⁷ Lásd a 4. jegyzetben olvasható idézetet.

dolgoznak is egy ilyen nyilatkozat előkészítésén.⁸ A cigányokat érő *de jure* diszkrimináció remélhetőleg megszűnik, ha a kisebbségi törvény megszületik a magyar parlamentben, a *de facto* diszkrimináció nyelvi, oktatási⁹ és egyéb megnyilvánulásai azonban bizonyára sokáig fognak még tartani. A magyar nyelvi tervezés szakembereinek nem kis feladatot fog jelenteni a cigányok elleni diszkrimináció megszüntetésébe való bekapcsolódás.

A magyar nyelvi tervezés, s benne a nyelvművelés, ugyancsak töretlen utakon lesz kénytelen járni, amikor majd komolyan veszi a határokon túli milliókat. A kisebbségi magyarok kétnyelvű magyarok, akik kisebb-nagyobb tömbökben vagy szétszórtságban élnek, például szerbek, szlovákok, osztrákok között. Egyes esetekben, így a felsőöri magyarokéban a nyelvcsere visszafordíthatatlannak tűnik (Gal 1979). Más kisebbségben élő magyarokról, például az erdélyiekről vagy a vajdaságiakról számottevő kutatás híján alig tudunk valamit.¹⁰

Az utóbbi években ritkán telik el hét, hogy valaki fel ne tenné a költői kérdést arról, hogy hány magyar irodalom létezik.¹¹ A „Hány magyar nyelv létezik?” kérdést alig-alig teszik fel. A lehetséges válaszok az 1-től körülbelül 15-20-ig terjednek. Van olyan jó szándékú, ámde nyelvészetileg laikus vélemény, mely szerint egyetlen magyar nyelv van, amit határoktól függetlenül beszélnek a magyarok. De szaktudományos szempontból korrektül lehetne érvelni amellet is, hogy a magyarnak a Magyar

⁸ Lásd Skutnabb-Kangas 1990–1997. A nyelvi emberi jogokra vonatkozó rész magyarul megjelent a kolozsvári *Korunk* 1992. májusi számában, 82–86.

⁹ „Kimondva vagy kimondatlanul a cigány ötös kevesebbet ér, mint a nem cigány ötös. Így aztán a gyerek rendszerint csökkentett értékű lakóhelyről csökkentett értékű iskolaépületbe, osztályterembe jár csökkentett értékű tananyagot elsajátítani egy csökkentett értékű munkaerő-piaci hely majdani megszerzése reményében” – írja Csongor Anna (1991).

¹⁰ Ezt az összmagyar tudatlanságot enyhítendő, az egykori Magyarságkutató Intézet 1991-ben megjelentetett egy tanulmánykötetet Budapesten (*Tanulmányok a határainkon túli kétnyelvűségről*, szerk. Kontra Miklós). Ebben Lanstyák István a felvidéki, Szépfalusi István pedig az ausztriai magyarság nyelvhasználatának Trianontól 1991 őszeig tartó történetét elemzi részletekbe menően. A kárpátjai, erdélyi és vajdasági tanulmány (egyelőre?) nem készült el.

¹¹ Például a New Brunswick-i Magyar Öregdiák-szövetség Bessenyei György Körének szórólapján, amelyen 1992. szeptember 19-re Pomogáts Béla előadására invitálnak, az előadótól a következőket idézik: „Hány magyar irodalom létezik? Meggyőződésem szerint egyetlenegy, mint ahogy egyetlen magyar nemzet él a történelemben, habár a határoktól lementszett részeit nemzetiségeknek, az idegenbe sodródott tagjait diaszpórának nevezik...”

Köztársaságban használt változata mellett számos kontaktusváltozata él Romániában, Ukrajnában, Szlovákiában, Ausztriában, az egykori Jugoszláviában, Németországban, Svédországban, Amerikában és máshol.

Ezek a kontaktusváltozatok abban térnek el a magyarországi magyartól, hogy román, ruszin, szlovák stb. kétnyelvűségben élő magyarok magyar nyelvváltozatai. Ahogyan van magyarországi sztenderd, ugyanúgy van erdélyi magyar sztenderd is, függetlenül attól, hogy a nyelvészek leírták-e már, és függetlenül attól is, hogy a nyelv művelők e változat létét örvendetes vagy tragikus dolognak tartják-e. A kolozsvári egyetem magyar nyelvésze *szivart* kér pesti kollégájától, ha elfogy a *cigaretája*. Számára a *cigaretta* városias, urizáló szó. Ettől az ő beszéde se nem romlott, se nem ősi és tiszta, egyszerűen: más. Anélkül, hogy felütném értelmező szótárainkat, megesküszöm rá, hogy szótáraink *szivar* szócikéből senki nem tudhatja meg, hogy Erdélyben cigarettát jelent a szó.

De a szerbül nem tudó magyarországi magyar milliók sem értenék meg az újvidéki Telepi Rádió „heti tudományos szemléjének” következő részét:

„*Nomen est omen!*

Kedves Hallgatóink, Sigmund Frojdovics dél-telepi szexológus az erotikus fantáziákat rejtő férfi nevekről írt néhány figyelemre méltó tanulmányt. Mai műsorunkban ízelítőt adunk az őskeresztény társadalmak férfineveinek szexológiai vizsgálatából:

János: Ritka férfinév. Az őskeresztények között általában a nagycsalád vagy a törzs egyetlen férfi tagja érdemelte ki ezt a nevet, mégpedig férfitagja alapján. A tagbaszakadtak nyilvános versenyén kellett a jelölteknek bizonyítaniuk adottságukat, rá- és megtermettségüket, s aki közülük a legtöbb Katit tett kitéval Katává, az kapta a dicső lányos – illetve őskeresztény tájszólásban Jányos, János nevet.”¹²

Ez a vicc Magyarországon azért nem sült el, mert a magyarok nem tudnak szerbül. Nem kétnyelvűek.

A *Szivárványt* irodalomkedvelő emberek olvassák. Vajon ki mire gondol, ha ezt látja: *Egy makró emlékiratai*. Magyarországi magyarok ma, ha dolgoznak számítógéppel, talán a gépek kapcsán nemrég megismert *makró* (angol *macro*) szóra gondolnának. Végel László fenti című regénye azonban a hatvanas években jelent meg Újvidéken, amikor még nem

¹² *Napló. Szabadelvű hetilap.* Szabadka, 1992. március 11. 15. A *kita* szerb szó, jelentése: pöcs.

voltak személyi számítógépek, szövegszerkesztő programok és *macrók* sem. Szóval akkor mit jelent e magyar író magyar regényének a címe?¹³

A kisebbségi magyaroknak szánt nyelvművelő írások – írójának bár határon belül vagy kívül – a magyar nyelvművelésre jellemző egynyelvű szemlélettel készültek s készülnek ma is. Ez az a káros hagyomány, amittől gyorsan megválnék, ha nyelvművelő lennék. Gyorsan, mert nem akarnék további fölösleges feszültségeket kelteni. A kétnyelvű emberek ugyanis másmilyen (figyelem: nem értékesebb vagy hitványabb, hanem eltérő) nyelvi helyzetben élnek, mint az egynyelvűek. Másmilyen nyelvi döntéseket hoznak – percenként. A magyarországi, egynyelvűeknek szánt nyelvművelő tanácsok a kétnyelvű környezetben szükségszerűen célt tévesztenek, gyakran még fokozzák is a kétnyelvűek feszültségeit. Nem beszélve arról – tapasztalatból tudom –, hogy a kétnyelvű, kisebbségi magyart mi minden érdekelné, amiről a magyarországi nyelvművelőnek semmi mondanivalója nincsen.

Az egynyelvűeknek készített, de kétnyelvűekhez is eljuttatott magyar nyelvművelés a kisebbségi magyaroknak nemritkán fölösleges gondot okoz. Másrészt (s ez sem bocsánatos bűn): semmi mást nem mutat, mint a nyelvművelők nyelvészeti tudatlanságát.

Szivárvány, 1993, 2. 123–130.

¹³ „[Tolnai Ottótól] származik a magyarországi fül számára rejtélyesnek tűnő cím is: a 'kerítő' jelentésű makró szó a francia 'maquereau'-ra vezethető vissza, s szerb közvetítéssel jutott el a jugoszláviai magyar nyelvbe. Végel egyébként egész regényében a szerb árnyékában elszegényesedett jugoszláviai magyar nyelvet használja” – írja Szajbély Mihály a *Jelenkor* 1992. július–augusztusi számának 631. oldalán.